

2025

TÜRK EĞİTİM SİSTEMİ VE ZORUNLU EĞİTİMİN YANSIMALARI ÇALIŞTAY RAPORU

Yayın no: 03

MAARİF PLATFORMU

TÜRK EĞİTİM SİSTEMİ VE ZORUNLU EĞİTİMİN YANSIMALARI

Koordinatör kurumlar: Maarif Platformu, Enderun Özgün Eğitimciler Derneği, İstanbul Medeniyet Enstitüsü

Editörler: Bayram Yılmaz, Bayram Özer, Mehmet Ali Gündoğdu, Osman Çakmak, Rafet Fener

Panelist/Müzakereci: Ahmet Kavlak (Doç. Dr., İGDU), Ayşe Kitapçı (Öğretmen, MEB), Bayram Özer (Prof. Dr., OMU, Eğitim Fakültesi), Bayram Yılmaz (Eğitim uzmanı, Enderun), Beytullah Karagöz (Doç. Dr., TOĞÜ, Eğitim Fakültesi), Cihat Yaşaroğlu (Prof. Dr. İNÜ, Eğitim Fakültesi), Erol Demir (Yönetici, MEB), Fatih Çelikel (Dr., Öğretmen), Mustafa Altınsoy (Yönetici, MEB), Mehmet Ali Gündoğdu (Doç. Dr., İSÜ, İTBF), Metin Barut (Eğitimci Yazar), Muhammed Gür (Prof. Dr., MÜ, İTBF), Nurettin Konaklı (Eğitimci, İşadamı), Osman Çakmak (Prof. Dr., Maarif Platformu Başkanı, İRÜ), Ömer Hatunoğlu (Öğretmen, MEB), Rafet Fener (Yönetici, MEB), Recep Gündoğan (Prof. Dr., HÜ), Sadık Gündoğdu (Makine ve Endüstri Y. Mühendisi, Sanayici), Sefa Tetikoğlu (Öğretmen, Sendikacı), Ünal Akyüz (Dr., MEB),

Çalıştay Sonuç Raporu Toplantısı: 08.02.2025, İnsan ve Medeniyet Hareketi Genel Merkezi, Bahariye Mevlevihanesi, Eyüp - İstanbul

Şubat 2025, İstanbul

SUNUŞ

Türkiye'nin her alanda kalkınması için verimli ve kaliteli bir eğitim sistemi motor rolünü oynamaktadır. Eğitim her ne kadar MEB tarafından idare ediliyor olsa da alanında uzman kişilerden oluşan ve kamuoyunu temsil eden sivil toplum kuruluşlarının eğitim sisteminin gelişmesine katkıları göz ardı edilemez. Köklerine bağlı ve aynı zamanda istikbale uzanan bir eğitim sistemi için sorumluluk sahibi her birey ve kuruluş elinden geldiği ölçüde Türkiye'nin maarif davasına sahip çıkmalıdır.

Bu anlamda, üç kurumun - Maarif Platformu, Enderun Özgün Eğitimciler Derneği ve İstanbul Medeniyet Enstitüsü - "Bir Problem Alanı: Zorunlu Eğitim" başlığı altında düzenlediği çalıştayın sonuçlarının toplandığı bu rapor, sivil toplum kuruluşları olarak ülkemizin eğitim politikalarına katkı sunmak amacıyla hazırlanmıştır.

www.maarifplatformu.com

www.imh.org.tr

www.medeniyetenstitu.com

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ.....	1
GİRİŞ.....	5
12 Yıl Zorunlu Eğitimin Kısa Tarihi	6
TARTIŞMA VE ANALİZ.....	7
Bireysel Farklılıklar.....	7
Zorunlu Eğitim Meslek/ İş Sahibi Olmanın Evlilik Yaşını Geciktirmesi.....	8
Zorunlu Eğitimde Motivasyon ve Disiplin Sorunu.....	8
Eğitimdeki Yanılgılar	9
Hak Kaybı ve Zorunluluk.....	10
Fıtratın Keşfi ve Yeteneğe Dayalı Mesleki Eğitim	11
Yeni Müfredatın Açtığı İmkânlar	12
MESEM Projesinin Sunduğu İmkân ve Fırsatların Genişletilmesi.....	13
TYMM önündeki engelleri kaldırmak için hangi adımlar atılmalıdır?	13
SONUÇLARIN DEĞERLENDİRİLMESİ VE ÖNERİLER	14

GİRİŞ

Bu çalışmada, zorunlu eğitimin 5, 8 veya 12 yıl gibi sayısal bir tartışmanın ötesinde, ferдин kendisini keşfetme, yeteneklerini geliştirme ve geleceğine yön verme sürecinde önemli bir araç halinde yeniden ele alınması ve çözümler üzerinde durulmuştur. Bu kapsamda öğrencilerin ilgi ve yeteneklerine uygun alanlarda kendilerini geliştirmelerine imkân tanıyan bir eğitim sistemi gündeme getirilmektedir. Çünkü dünyada bilgi, beceri ve yetkinliğe dayalı meslekî ve teknik eğitim giderek önem kazanmaktadır. Araştırmalar mesleki eğitim için yatırım yapmanın ekonomik getiri sağladığını ve Almanya gibi güçlü mesleki eğitim sistemine sahip ülkelerin genç işsizlikle mücadelede belli derecede başarılı olduklarını göstermektedir (OECD, 2012). Bunun yanında lise ve üniversite eğitimi dışında da kendini geliştirenlerin (kurslar, stajlar vb.) önünü açan, okul dışı kazanımları ölçme ve değerlendirme sistemlerine dâhil eden çözümler tartışılmaktadır. Bu sayede, öğrenme hızları farklı olan fertler arasında farklı öğrenme süreçleri işletilebilecek ve her fert verimlilik ve üretkenliğini (potansiyelini) en üst düzeyde kullanabilecektir. Bu düşünceye göre dizayn edilmiş olan Almanya, Avusturya, Danimarka, Hollanda gibi bazı Avrupa ülkelerinde eğitim sistemi daha çok talep odaklıdır (European Commission, 2012). Diplomaya dayalı eğitim anlayışının hükmünü ve değerini yitirdiği günümüzde, örgün ve uzun süreli eğitim uygulamalarının artık tam olarak ihtiyaç duyulan ve daha kısa süreli eğitimler şeklinde yeniden yapılandırılması düşünülmelidir. Bu bakış açısına uygun olarak Fransa'da okullarda biçimlendirici değerlendirme sonuçları temelinde çalışan "ihtiyaç-temelli gruplar" eğitimde karşımıza çıkmaktadır (OECD, 2011).

Gençler artık üniversite tercihlerini mezuniyet sonrası iş bulma imkanlarını göz önünde bulundurarak yapmaktadır. Üniversite eğitimi, bireylere meslek kazandırmanın yanı sıra bilgi ve beceriler sağlamak açısından hayati öneme sahiptir. Ancak günümüzün hızlı teknolojik ve dijital dönüşümleri, eğitimin yapısını köklü bir şekilde değiştirmektedir. Özellikle yapay zeka ve uzaktan eğitim alanındaki gelişmeler, eğitimin dijitalleşmesine ve klasik bilgi aktarma yöntemlerinin önemini yitirmesine yol açmıştır. Artık okullarda uygulama ve tecrübe kazandırmaya yönelik eğitim teknikleri ön plana çıkmaktadır. Okullar, bilgi yükleyen merkezler olmaktan çıkıp, bilgiyi kullanmayı ve üretmeyi öğreten, kazanım ve becerileri değerlendiren kurumlara dönüşmektedir. Bu bağlamda, mevcut eğitim anlayışından beceri ve kazanımların ölçülmesine dayalı bir sisteme geçişin gerekliliği vurgulanmaktadır.

Gelecekteki eğitim modeli, esnek ve özgür öğrenme ortamları sunmayı hedeflemektedir. Öğrencinin kısa sertifikalar ve kurslarla öğrendiği, çok sayıda yetkinliği kısa süreli kurslar ve sertifika programlarıyla edindiği, farklı öğrenme yöntemleri ve teknolojilerin kullanıldığı, hayat boyu öğrenmenin teşvik edildiği bir yaklaşım benimsenmektedir. Bu sistem, bireylerin kendi öğrenme yeteneklerini keşfetmesine ve geliştirmesine imkân tanıyan bir yapıyı öngörmektedir (Serhatlıoğlu, 2020).

Eğitim politikaları ve yöntemleri, 21. yüzyılın hızlı teknolojik dönüşümleri, küreselleşme ve dijitalleşmenin etkisiyle köklü bir değişimden geçmektedir. Geleneksel öğrenme yaklaşımlarının yerini, bireysel, bağlamsal ve yaşam boyu öğrenmeyi teşvik eden yapılar almaktadır. Bu dönüşümde yapay zeka tabanlı kişiselleştirilmiş öğrenme sistemleri, artırılmış gerçeklik (AR), sanal gerçeklik (VR) ve 3D yazıcılar gibi teknolojiler önemli bir rol oynamaktadır. Bu yenilikçi araçlarla öğrenciler, konuları daha etkili ve pratik bir şekilde öğrenebilmekte, sanal geziler ve üç boyutlu modeller aracılığıyla teorik bilginin yerine uygulama ve tecrübe kazanımı ön plana çıkmaktadır.

Bu değişim eğitimi yalnızca bilgiye erişimden ibaret olmaktan çıkarmış teknolojinin sunduğu imkanlarla öğrenme süreçlerinin kişiselleştirilebildiği ortamlara dönüştürmüştür. Öğrenciler de günümüzde artık bireysel olarak belirledikleri hedeflerine uygun ve kısa süreli yetkinlik kazandıran kurs ve programları tercih eder olmuşlardır. Geleneksel anlamda uzun yıllar alan örgün eğitim sistemi artık cazibesini ve gücünü kaybetmiş görünmektedir. Bu aşamada Covid 19 pandemisiyle ortaya çıkan ve yeni normal denilen öğrenme süreçlerindeki değişime eğitim sistemleri ve

eğitimcilerin kendini hazırlaması gerekmektedir. Diğer türlü bu dönüşümü ıskalamak tamamen zamanın ruhuna uygun eğitim anlayışını da anlamamak anlamına gelmektedir. Bu yüzden mevcut eğitim uygulama ve mevzuatlarımızı hızlı bir şekilde gözden geçirmemiz gerekmektedir (Alpay & Özdemir, 2021).

Yapay zeka tabanlı öğrenme sistemleri, öğrencilerin öğrenme süreçlerini kişiselleştirerek, zorluk yaşadıkları konuları tekrar etmelerine ve daha fazla pratik yapmalarına olanak tanımaktadır. Bu sistemler, öğrenme sürecini hem etkili hem de verimli bir hale getirirken, artırılmış ve sanal gerçeklik teknolojileri sayesinde öğrenciler, normalde deneyimleyemeyecekleri ortamları sanal olarak keşfedebilmektedir. Örneğin, 3D yazıcılarla karmaşık yapılar somut hale getirilerek öğrencilerin konuları daha iyi anlaması sağlanmaktadır (U.S. Department of Education, 2023, s. 45).

Bu teknolojik yenilikler, sadece öğrencilerin bilgiye erişimini kolaylaştırmakla kalmayıp, aynı zamanda eğitim sisteminin daha adil ve kapsayıcı bir yapıya evrilmesini de desteklemektedir. Okulların bilgiyi değil, bilginin kullanımını ve üretimini merkeze alması, eğitimin gelecekte bireylerin hem bugünkü hem de gelecekteki ihtiyaçlarına yanıt verebilecek güçlü bir sistem sunmasını amaçlamaktadır. Bu bağlamda, eğitimin dijitalleşmesi ve teknolojiyle bütünleşmesi, hem bireysel öğrenme hedeflerini hem de toplumsal kalkınmayı destekleyen bir yapı olarak ön plana çıkmaktadır.

12 Yıl Zorunlu Eğitimin Kısa Tarihi

Zorunlu eğitim, ABD’de Thomas Jefferson’ın 1775’te “Genel Bilgi Yayılımı Yasası” ile gündeme gelmiştir. İlk olarak Massachusetts eyaletinde 1852’de uygulanan zorunlu eğitim yasası, diğer eyaletler için model olmuştur. Eğitimin demokrasiyi destekleyen bir araç olarak görülmesi ve toplumun genel refahı için hayati öneme sahip bir unsur olarak benimsenmesine bağlı olarak belirli süre için eğitimin zorunlu olması o tarihlerde mantıklı görülmüştür. Çünkü Sanayi Devrimi’yle birlikte, çocuk işçiliği azaldığı için okul süreleri uzatılmıştır. Bu değişim, çocukları iş gücünden uzak tutmayı ve eğitime yönlendirmeyi amaçlamıştır. Zorunlu eğitim yasaları iş gücü piyasasını düzenlemede de önemli bir rol oynamıştır (Grady & Gosmire, 1995).

Zorunlu eğitim süresinin Türkiye’de kademeli olarak 12 yıla çıkarılmasıyla ilgili kanun teklifi, 30 Mart 2012 tarihinde, TBMM genel kurulunda 295 oyla kabul edilirken 91 de ret oyu kullanıldı. Bu kanunda 8 yıldan 12 yıla çıkarılan zorunlu eğitim; 4 yıl süreli ilkökul, 4 yıl süreli ortaokul ve 4 yıl süreli lise eğitimi kapsıyor (Resmi Gazete, 2012). 2013-2016 yılları arasında Millî Eğitim Bakanı olan Nabi Avcı döneminde, 12 yıllık zorunlu eğitime geçildi. İlkokul birinci sınıfa başlama yaşı 6’ya düşürüldü. İlkokullarda yabancı dil eğitimi zorunlu hale getirildi. Ortaokullarda sınıf mevcudu iyileştirildi sınıf mevcutları 30’a düşürüldü. 2016-2018 yılları arasında Millî Eğitim Bakanı olan İsmet Yılmaz döneminde, öğretmen adaylarının eğitimi yeniden düzenlendi (YÖK, 2018). Bu dönemde ayrıca, ilkökul ve ortaokullarda müfredat değişiklikleri yapıldı ve öğrenci velilerinin eğitime katılımı teşvik edildi. 2018-2021 yılları arasında Millî Eğitim Bakanı olan Ziya Selçuk dönemi ile eğitimde fırsat eşitliği ve dijital dönüşüm konuları öne çıktı (MEB, 2020).

2021-2023 yılları arasında Millî Eğitim Bakanı olan Mahmut Özer döneminde eğitimde kalitenin artırılması için mesleki eğitim ön plana çıkarıldı. Okullarda akıllı tahtaların yaygınlaştırılması, okulların fiziki şartlarının iyileştirilmesine ilaveten 2024 yılına yeni müfredat uygulaması ile girildi. Bakan Yusuf Tekin döneminde, 2024 -2025 eğitim öğretim yılında yeni müfredatı 1-5 ve 9. sınıflarda ilk kez uygulanmaya başlandı (MEB, 2024). 2012-2024 yılları arasında eğitim alanında etkinlikler, beceri atölyeleri, projeler, kitaplık kurma vs. gibi daha çok fiziki koşullarla ilgili önemli iyileştirmeler yaşandı.

TARTIŞMA VE ANALİZ

Bireysel Farklılıklar

Türkiye’de zorunlu eğitim, 6-13 yaş arası tüm çocuklara ücretsiz olarak sunulan, temel bilgi, beceri ve davranışları kazandırmayı amaçlayan bir süreçtir. Ancak, kırsal ve kentsel bölgeler arasındaki farklılıklar, uygulamanın kalitesini ve erişilebilirliğini etkilemektedir (Taşdemir, 2009). Zorunlu eğitim uygulamasının en belirgin özelliği; sanayi devrimi sonrası ulus devlet mantığı ile örgütlenmiş, bilginin kaynağının okullar olduğu varsayımına göre şekillenmiş olması (Grady & Gosmire, 19915), okul-dışı bilgilenme ve eğitim kaynakları olan aile ve toplumun/çevrenin etkisinin en aza indirilmesi, okul dışı öğrenme imkanlarına zaman ve fırsat vermemesidir. Zorunlu eğitim uygulaması, çocuğun akılcı düşünce dünyasının ve davranışlarının mekânsal ve müfredat kısıtlamalarıyla denetim altına alınarak tek bir kaynakla şekillendirilmesidir. Hâlbuki ülkelerini kalkanı, fark oluşturan insanlar faydalı şeyleri okulu destekleyen ve müfredat dışı faaliyetlerde öğrenmektedirler.

Her öğrencinin öğrenme üslubu ve algılama hızı birbirinden farklıdır. Zorunlu eğitim sistemi, tüm öğrencilerin aynı kalıba sokularak bireysel farklılıkların göz ardı edildiği, insan akıl ve fıtratına ters bir uygulamadır. Eğitim sisteminin tek tipleştirilmesi, öğrenciyi kontrol etmeye çalışması; farklı öğrenme yaklaşımlarının ve seçenek sunan daha verimli eğitim modellerinin önünü kapatmaktadır. Zihinleri sınırlandıran zorunlu eğitim ve müfredat tekeli gibi uygulamaların, özgür ve müfredat çeşitliliğine imkân veren esnek yapılara dönüştürülmesi bir ihtiyaçtır. Bir başka deyişle eğitimde okullarda, sınıflarda sıralarda oturan çocuklar ve tahtanın başında onlara bir şeyler anlatan bir öğretmen anlayışı etkin bir şekilde güncelleştirilmelidir.

İçinde bulunduğumuz zamanda, şimdiye kadar olduğundan daha fazla şekilde beşikten mezara kadar (Hayat Boyu) öğrenme politikalarının genişletilerek, hayatın her safhasına yayılması; öğrencinin ve ailenin tercih ve önceliklerini ve iş piyasasının da taleplerini dikkate alan bir yapının tercih edilmesi kaçınılmazdır. Dünya’nın da gidişatı bu yöndedir.

İş ve özel yaşamında büyük başarılar elde etmiş birçok insanın arkasında parlak diploma ve okullardan ziyade kendi çabalarıyla elde edilmiş hayat ve iş tecrübeleri yer almaktadır. Örneğin büyük bir fabrikanın sahibinin ya da yöneticisinin, ünlü bir sanatkârın, zengin bir tüccarın ortaokul, lise hatta bazen de ilkokul mezunu olduğu görülmektedir. Hatta bugün iş sektörünün arkasında maharetli ellere ve üretken birer zihne sahip ustaların önemli bir kısmının geçmişte itibarlı olan meslek liselerinden mezun oluşu unutulmamalıdır. Bu kişiler hayatlarındaki iş tecrübeleri ile bireyselleştirilmiş eğitimin ürünleridir. Zorunlu ve tek tip eğitim ve başı sonu belirlenmiş müfredatlar özellikle farklı yeteneklerin gelişiminin önündeki en büyük engeli teşkil etmektedir.

Büyük buluşları ve başarıları dâhilere borçluyuz. Bireyselleştirilmiş eğitimlerle özellikle dâhi kişilerin önü açılabilir. Bu sebeple eğitimin süresinden ziyade içeriği ve kalitesi önem arz etmektedir. Bu durum, tecrübe ve uygulamaların yeterlilik olarak değerlendirildiği, öğrenmeyi hayat boyu devam eden bir süreç olarak gören yeni bir eğitim anlayışına geçmemizin gereğini ortaya koymaktadır.

Bu bağlamda özellikle ilköğretim ve orta öğretimin ilk kademesinde (ortaokul) asgari bilgiler (her şeyden biraz) yerine; bu aşamada çok önemli olan öğrencinin kimliğini oluşturacak değerlerin yanında; onu hayata hazırlayacak temel bilgi ve beceriler verilmelidir. Bundan sonra ise kabiliyeti ve isteği doğrultusunda ileri bilgi ve becerilerle desteklenmelidir. Ancak bu bilgiler dahi tek başına birbirinden bağımsız değil bütüncül bir şekilde geçmiş bilgilerle bağlantılı birbiriyle ilişkili ve birbirini tamamlayıcı şekilde verilmelidir.

Farklılıklara izin vermeyen tek bir müfredat üzerinden katı bir şekilde yürütülen zorunlu eğitim,

sistemin en büyük sorunlarından biridir. Bu durum hem öğrencilerin hem de eğitim sisteminin tüm paydaşlarının mağdur olmasına neden olmaktadır. Seçenekleri olan eğitim modelleri, öğrencilerin farklı yetenek ve ilgi alanlarını geliştirmelerine ve daha başarılı bireyler olarak yetişmelerine olanak tanır. Eğitim sisteminde daha fazla esneklik hâsıl etmek, ailelerin ve öğretmenlerin eğitime olan katkılarını artırmak ve devlet eğitim masraflarını azaltmak için önemli bir adımdır.

Tek tip eğitim sistemi, öğrencilerin bireysel farklılıklarını göz ardı ettiği için, kaynakların verimli kullanılmasını engellemektedir. Bu durum, devlet eğitim masraflarının artmasına neden olmaktadır. Okulda aradığını bulamayan aileler başka kaynaklardan ve mecralardan yardım aramaya yönelmektedir.

Zorunlu Eğitim Meslek/ İş Sahibi Olmanın Evlilik Yaşını Geciktirmesi

Bugünkü eğitim sisteminde gençlerimiz hayata geç başlamaktadır. Evlilik yaş ortalamasının her geçen gün daha da yükselmesinde, eğitim ve meslek planlamasının önemli bir etkisi vardır. Yıllara göre ortalama evlenme yaşı incelendiğinde, her iki cinsiyette de evlenme yaşının arttığı görülmektedir. TÜİK verilerine göre ortalama evlenme yaşı, 2018 yılında erkekler için 27,8, kadınlar için 24,8 olurken, 2023 yılında erkeklerde 28,3 iken kadınlarda 25,7 oldu. Erkek ile kadın arasındaki ortalama ilk evlenme yaş farkı ise 2,6 yaş olarak gerçekleşti. Veriler detaylı olarak incelendiğinde meslek edinmeyi önceleyen ve şehirde yaşayanlar için ilk evlenme yaşı 30 yaşın üzerindedir. Dolayısıyla toplumun temeli olan ailenin ve tabi ki genel ahlakın bu tablodan olumsuz etkilenmesi kaçınılmazdır.

Ekonomik anlamda düşündüğümüzde 6 yaşında okula başlayan bir çocuğun, okul öncesi ve 12 yıl zorunlu eğitim ile yaşı 18-19 olmaktadır. Birkaç yıl sınav hazırlığının ardından 4-6 yıl üniversite okuyan bir öğrencinin mezun olması 24-25 yaşını rahatlıkla bulmaktadır. İş arama, tecrübe kazanma ve istikrar sağlama süresini de hesaba kattığımızda otuzlu yaşlarda ancak düzenli bir hayata adım atılabilen ülkemizde ortalama insan ömrünün yarısının diğer yarısını kazanmak için harcanması hem acıklı hem de üzücü bir vakiadır.

Üniversiteye giriş sınav başvuru sayısına bakıldığında 3,5 milyonları geçtiği, 12. sınıf mezun sayısının neredeyse 4 katını aşmaktadır. Bu bile ölçme, değerlendirme, yönlendirme ve yerleştirme politikalarındaki yanlışlığı göstermektedir. Ayrıca üniversite ara sınıflarında olup yanlış tercih yaptığını düşünen ve mezun olup mutlu ve başarılı olamayacağını düşünen gençlerin sayısı da 600 binleri bulmuştur.

Üniversite önüne yığılmış kitleler ekonomik olmaktan daha çok sosyal odaklı istihdam politikalarının sonucudur. Geline nokta; 25 yaşına kadar kamu bütçesi ile finanse edilen öğretim süreci, 25 yaşına kadar kendisi ve toplum için hiçbir değer üretememiş bireyler ve umut tacirliği ile günü kurtaran yönetsel bir mekanizma görüntüsünü vermektedir.

Üniversite mezunlarının sadece yüzde on beşlik bölümü kamu istihdamına/devlet memurluğuna geçebilmektedir. KPSS (Kamu Personeli Seçme Sınavı) için bir iki yıl daha hazırlık kurs/ dershanelerinde zaman-emek-para kaybetmektedir. LGS sınavıyla başlayan YKS ile devam eden sürecin sonunda kamuda çalışmak için bile yıllarını kaybetmek zorunda olan bir gençlik ortaya çıkmaktadır.

Zorunlu Eğitimde Motivasyon ve Disiplin Sorunu

Çocuğun fıtratı ne olursa olsun, istese de istemese de okul sıralarında oturmaya mahkûm olmaktadır. Özellikle üstün zekâlı ve aktif çocukların çoğunluğu kayıt altında olmak değil; beceri isteyen faal (aktif) işlerle meşgul olmak istemektedirler. Onların yükseköğrenim alması istense bile çocukluk çağlarında ön eğitimlerinin beceri isteyen mesleki okullarda geçmesi gerekir. 1960 – 1980 yıllarında en iyi mühendisler sanat okullarından üniversiteye geçmiş mühendislerdi. Gönülsüz ve aktif öğrenciler eğitimi işlevsiz hale getirmekte, öğretmenlerin elinde bir yaptırım

olmadığı için ortaya çıkan disiplinsizlik sebebiyle çoğu okullarda ve sınıflarda dersler yapılamaz hale gelmektedir. Bu durum hem öğrencide hem de öğretmende şevksizliğin sebebi olmaktadır. Zorunlu eğitim, öğrencilerin iç motivasyonlarını düşürmekte ve ilgi duymadıkları konuları öğrenmek zorunda kalan öğrenciler, öğrenmeye karşı isteksiz hale gelmektedir.

Zorunlu olarak okula gelen öğrenci diğer arkadaşlarını da olumsuz etkilemektedir. Okumak istemeyen (ama uygulamalı işlerde çalışmaya istekli) çocuklarla okumak isteyenleri bir arada zorla tutmak ne kadar doğrudur? Bu öğrencilerin her gün kendilerini ait hissetmedikleri bir ortamda saatlerce tutulmaları, sosyal, ahlaki vb. pek çok sorunlara sebep olmaktadır.

Zorunluluk, eğitimde disiplin eksikliği getirmiş ve öğretmenleri zor durumda bırakmıştır. Okumak istemeyen ama zorla sınıfa getirilen bir öğrenci her vesileyi kullanarak dersi boykot edebilmektedir. Bir öğrencinin disiplinsizliği tüm sınıfın huzurunu bozmaktadır. Bu disiplinsizlik, okullardaki eğitimin kalitesini düşürmektedir. Ayrıca öğretmenlerin otorite kaybı, eğitim-öğretim sürecinin verimsizliğinin ana unsuru olmaktadır.

Özetle; 12 yıllık zorunlu eğitimin özellikle son dört yıllık diliminin, yani lise kısmının zorunlu olması; okullardaki ders başarısızlığının, düzensizliğin, disiplin sorunlarının, su-i istimallerin ve kalite düşüklüğünün başlıca temel sebeplerinden birisidir. Ayrıca ergenlik dönemindeki birçok gencin aile, okul ve toplumda sorunlu bireyler haline gelmesine sebebiyet vermektedir. Birey için zaman, ülke için emek-işgücü kaybına dönüşmektedir. Bu durum mevcut eğitim ortamının da bozulmasına sebep olmaktadır.

Eğitimdeki Yanılgılar

Zorunlu eğitim ve müfredat tekeli Batı'nın diğer ülkeleri "bilgi ile aldatma" yöntemi olup, "kültürel sömürge" oluşturma çabasının bir yansımasıdır. Buna delil olarak, toplumun "en yüksek enerjiye" sahip kesimi olan genç nüfusa, "test çözme becerisi" dışında eğitimin hiçbir beceri kazandırmamasıdır. Hâlbuki test çözme becerisinin sanayide ve işgücü piyasasında alıcısı yoktur. Test sınavları öğrenciyi özümlemiş bilgi yerine mekanik ve oldukça ezberci cevaplar vermeye ve hatta bilmediği konularda bile ya tutarsa diye seçeneklerden birisini cevaplamaya sevk etmektedir. Bu sınav sistemi dolayısı ile gençlerin yazma yetenekleri yanında düşünme becerileri de köretilmiş olmaktadır.

Dünyada gücü elinde bulunduran zengin ülkeler kurdukları sistemin devamını sağlayacak bir takım yöntemler de geliştirmişler ve diğer ülkelerin teknolojik ve kültürel olarak bağımlı kalmasına yol açan bir sistem oluşturmuşlardır. Bu sistem, müfredatın belirli bir çerçevede tutulması ve mesleki eğitimin gelişiminin dolaylı yollarla sınırlandırılması gibi sonuçlar doğurmaktadır. Türkiye, bu durumdan en çok etkilenen ülkeler arasında yer almaktadır. Genetik kodlarımızla birçok yönüyle uyummadığı görülen Batı temelli eğitim sistemlerini zorla uydurma teşebbüsleri bize başarı getiremedi. Aksine Batı tarafından daha kolay sömürülmenin yollarını açtı.

Japonya'da ve Çin'de zorunlu eğitim 9 yıldır (Xu, 2005). Buna karşılık Fransa, İngiltere, Almanya ve ABD gibi önemli sayıda batı ülkesinde zorunlu eğitim Türkiye'deki gibi 12 yıldır (Aydın ve diğ., 2023). Avrupa ülkelerine bakarak, onların zorunlu eğitim ve merkezi müfredat uygulamaları ile eğitim sistemimizin verimli bir şekilde geliştiğini sanmamız bir yanılgıdır. Batı'da 12. sınıflara kadar zorunlu eğitim olsa da ara geçişlere imkân sağlayan esnek bir yapı bulunmakta ve uygulanmaktadır. 12 yıl boyunca zorunlu olan eğitim sistemlerinde öğrencilere ve velilere tek bir yöntem ile tek bir yoldan ilerlemek yerine alternatif yöntemler ve alternatif yollar sunarak insanların istedikleri yöntem ve yolları seçmelerine imkan tanınmaktadır. Ayrıca bu ülkeler zorunlu eğitimle değil yeteneği yöneterek insanlarını eğitmektedir.

Ülkemize 4+4+4'ün getirilme amaçları ile sonuçları iyi irdelenmelidir. Bu yöntemle köylerde yaşanan göçler ve mesleklerin işlevsiz hale gelmesi değerlendirilmelidir. Bununla birlikte taşınabilir eğitim adı altında kaynakların çarçur edilmesi de ayrı bir sorundur. On iki yıl zorunlu eğitime

tabi olan bir öğrencinin, üniversiteye ve yüksekokula girememesi halinde geçimini temin edecek bir meslek öğrenmesi çok zor görünmektedir. Ülkemizde sanatın, tarımın, çıraklığın, ustalığın bitirilmesine ya da etkisinin azalmasına yönelik politikaların arka sebepleri de irdelenmelidir.

Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli, ülkemizin eğitim sisteminde köklü değişimlere işaret etmektedir. Bu model, özellikle zorunlu eğitim ve müfredat tekeli gibi konularda yeni bir dönem başlatma potansiyeline sahip. Ancak, bu dönüşüm sürecinde, modelin sunduğu fırsatlar kadar karşılaşılan dirençler de dikkat çekiyor.

Ülkemizde eğitim alanında yapılan yenilikçi uygulamalara yönelik tepkiler, genellikle Batı'ya öykünme söylemiyle birlikte ortaya çıkmaktadır. Mesleki Eğitim Merkezi (MESEM) ve Çevreme Duyarlıyım, Değerlerime Sahip Çıkıyorum (ÇEDES) projesi gibi projelerde olduğu gibi, menî müfredat çalışmaları da benzer bir tepkiyle karşılaşmıştır. Bu planlı ve organize tepkilerin ardında, eğitim sistemimizdeki bağımsızlığımızı hedef alan bir gündem olduğu düşünülmektedir.

Yeni Müfredat çalışmaları, bazı eksikliklere sahip olsa da eğitimimize ruh ve içerik katma potansiyeli taşımaktadır. “İlimden irfana” giden yolun açılmasını hedefleyen bu çalışmalar, mevcut eğitim sistemimizin zincirlerini kırmak için önemli bir fırsat sunmaktadır.

Hak Kaybı ve Zorunluluk

Zorunlu eğitimin ve tüm derslerin tek bir merkezi müfredat etrafında şekillenmesinin insan fitratına ve eğitimin tabiatına ters uygulamalar olduğu açıktır. Konunun detaylarına bakıldığında aşağıdaki hususlar göze çarpmaktadır. Ülkemizde zorunlu eğitim uygulamasının belirgin bir özelliği de öğrenmeyi okulla sınırlı tutmasıdır. Böylece okul dışı bilgilenme ve eğitim kaynakları olan ailenin ve toplumun/çevrenin etkisi en aza indirilmiş ve çocuğun düşünce dünyası ve davranışları tek bir kaynakla tek tipleştirilerek büyük ölçüde sınırlandırılmıştır.

Zorunlu eğitim uygulaması, eğitimi bir hak değil dayatma aracı haline getirmektedir. Özgürlüklerin kısıtlanması eğitimi kendi doğasından ve izlenecek doğru yolundan (rotasından) çıkarmaktadır. Eğitim araç ve gereçlerinin öğrenme ortamlarının bunca çeşitlendiği özgürlükler çağında, zorunlu eğitim, ülkenin gelişiminin önünde büyük bir engel teşkil etmektedir. Zorunlu eğitim mutlaka olacaksa, bu ancak temel eğitimle sınırlı olmalıdır. Zorunlu eğitim “müfredat tekeli” ile yürütüldüğü için müfredat esnekliği konusu da bu çerçevede tartışılan ana konulardan birisidir. Tevhid-i tedrisat kanunu ile, coğrafi farklılıklar, bireysel yetenekler ve özgürlükler göz önüne alınmadığı için; -görece bazı faydaları var gibi görünse de- ülkenin eğitim altyapısını olumsuz yönde etkilemiştir.

Zorunlu eğitim ve müfredat tekeli birbirinden beslenen ve biri diğerini destekleyen bir konu olduğu halde bu durum çoğu kere yeterince anlaşılmamaktadır. Zorunlu eğitim sınırları belirlenmiş müfredat tekeli ile eğitimi okulların duvarları arasında hapsetmekte; kâğıt üzerinde yürütülen teorik ağırlıklı yapıya mahkûm kılmaktadır. Eğitim o yüzden OSYM'nin hâkimiyetine girmektedir. Böylece eğitim bilgilerin arasında diyalektik ve mantıksal bir ilişki kurmayı öğretmekten ziyade, bilgilerin mekanik olarak ezberlendiği bir sınav sistemi haline gelmekte ve insan hayatı salt bir sınav mantalitesine indirgenmektedir. Sınav ve mekanik bilginin öne çıktığı böyle bir sistemde eğitim emek harcamadan, denemeden, tecrübe etmeden öğrendiğini zannetmeye ve yüzeysel bir kazanıma dönüşmektedir.

Sekiz yıl boyunca akademik başarısı e-okul sisteminde kayıt altına alınan ve dolayısıyla skor olarak yetmişin üzerine çıkmasının mümkün olmadığı MEB tarafından da kolaylıkla görüntülenebilen öğrencilerin, LGS sınavında yüzde 15'e giremeyeceği belli olduğu halde tamamının bu sınava hazırlıkla en üretken zamanlarını kaybetmesi bu sistemin ilk darboğazı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ortaokul 7. sınıftan itibaren böyle bir yarışa veli ve sistem tarafından bir nevi zorlanan öğrencilerin her türlü etkinlik ve sosyal hayattan koparak sürekli tek tip bir sınamaya tabi tutulması yetenekleri dumura uğratmaktadır. Sonucunda öğrencilerin %85'i bu sınavda gerekli puanı alamadığı için başarısızlıkla etiketlenmekte ve şartlandırıldığı okulları kazanamayarak itibarı düşük okullarda okumak zorunda kalmaktadır. Bu durum eğitim öğretim ve meslek edinme yolunun ilk basamağında öğrencide kalıcı hasarlar bırakmaktadır.

Bu nedenle öncelikle ortaokul sonrasındaki genel sınavdan (LGS) vazgeçilmelidir. Bunun yerine ucu açık sınavlarla ilçe düzeyinde yeterlilik sınavı, diploma notu ve öğretmen tavsiyesine dayalı lise yerleştirme sistemi gibi bir sistem geliştirilebilir. Bütün öğretmenlerin hemfikir olacağı gibi, ortaokuldaki bir sınıfa giren öğretmenlere sınıfın en iyi 10 öğrencisini seçin denilse öğretmenlerin hemen tamamının aynı öğrencileri seçeceği kuşkusuzdur. Böyle olduğu halde bütün öğrencileri sonuçları belli olan bir sınava sokmak gerçekten de hem ülkeye hem emek veren öğretmenlere hem kıt kaynaklarını eğitime harcayan velilere hem de gençlikleri ve umutları heba olan gençlere yazıktır.

Müfredat tekeli içinde yürütülen zorunlu eğitim hayatı okula getirmek, uygulamayı ve mesleki uygulamaları gündeme getirmek için tasarlanmasına rağmen, laboratuvar ve atölye gibi uygulama dersleri bile istenilen verimlilikte yapılamamaktadır. Bu da eğitimi okulun duvarları arasına hapsetmektedir. Bütün bu sebeplerden dolayı yapılan araştırmalarda Türkiye'de öğretmenler zorunlu eğitimin 12 yıl olmasının doğru olmadığını ve bunun çok sayıda soruna sebep olduğunu ifade etmişlerdir (Aybek & Aslan, 2015).

Fıtratın Keşfi ve Yeteneğe Dayalı Mesleki Eğitim

Sorun aslında okul kavramına yüklediğimiz yanlış ve eksik anlamdan kaynaklanıyor. Biz okul denilince beton duvarlar arkasındaki sıralarda alınan teorik dersleri anlıyoruz. Bu yüzden zorunlu eğitim problemi ortaya çıkıyor. Hâlbuki bizim değerler sistemimizde, her yer okuldur; Osmanlı'da Enderun, Harem, Lonca, cami, köy odası, medrese, konaklar, velhasıl hayatın içindeki pek çok yer okul olarak görülür. Konak yapısında geniş aile yaşıyor; dede, nine ve bütün büyükler adeta yaşayan bir eğitim veriyor. Loncanın katı kuralları var. Meslek ahlakı her şeyden önce geliyor. Bu eğitimi almayan, bir dükkân bile açamıyordu. Almanya'nın mesleki eğitim sisteminin temelini araştırdığınızda ahilik sistemine benzer uygulamalarla mesleki eğitim sorununu aştıkları gerçeği ile karşılaşırız.

Gerekli teorik eğitimler çeşitli yollarla bir şekilde lise çağındaki öğrencilere verilebilir. Lise okullarındaki hocalar dışarıda bu öğrencilerin pratik çalışmalarını takip edebilir. Olayın bazı staj işlerinde maalesef yapıldığı gibi sadece göstermelik bir defter imzalatmak olmasının önüne geçilebilir. Hatta esnaflar, sanayi atölyeleri, basım-yayın birliktelikleri, hukuk teşkilatları, meslek örgütleri, ziraat odaları kendi aralarında bu konuda eşgüdümlü işlerlik kazanarak hayatın içindeki bu eğitim sistemini ciddiyle takip edebilirler. Böylece zorunlu eğitim süresi bir sorun olmaktan çıkacaktır.

Öncelikle, eğitimi hayatın içine yaymamız gerekiyor. Millî Eğitim sistemi sadece okul duvarları arkasındaki sıralarda gerçekleşen teorik eğitimi değil, hayatın diğer alanlarında gerçekleşen uygulamaları da içine dahil etmelidir. Örneğin esnaf teşkilatı, ticaret hayatı, sanayi tesisleri, hukuk büroları, üretim atölyeleri, hatta aile yuvaları da sisteme dâhil edilmeli ve bu bağlamda denetlenmelidir.

Örneğin ortaokul sonrasında kabiliyeti olan bir öğrenci bir terzinin ya da marangozun yanında yetişebilmeli, Millî Eğitim de bu çalışmayı denetleyip takip edebilmeli, haftanın belli günlerinde de okula çağırıp gerekli teorik eğitimleri de ona verebilmelidir. Ya da herhangi bir sanayi tesisinde eğitimini haftada 3-4 gün iş öğrenerek devam ettiren öğrencilere imkan verilmelidir. Köy hayatını düşündüğümüzde bahçede, tarlada, bostanda, bağda toprakla çalışmak, tecrübeli bir çiftçinin yanında iş öğrenmek de eğitimin bir parçası olmalıdır. Bir edebiyat dergi/kitap yazıhanesinde metin istinsahıyla uğraşmak, bir hukuk bürosunda davalarla ilgili teferruat işleri takip etmek, sebze halinde tüccarlara yardımcı olmak, bir doküman atölyesinde ustalardan iş kapmaya çalışmak, bir musiki ya

da ressam atölyesinde sanatkarlardan sanat öğrenmek, oto sanayide motor parçalarıyla uğraşan bir ustaya çırak olmak, hatta parti teşkilatlarında siyaset üretenlere katılmak ve sera/bahçe ya da tarlanın ekim dikim işi ile meşgul olmak bile hep Milli Eğitim'in ciddiyetle takip ettikten sonra değerlendirmeye alması ve puanlaması gereken alanlardır.

Önerimiz ilk olarak, lise mezununda olması gereken akılcı, çözümleyici ve yenilikçi bilgi ve becerilerin öğretilmesidir. Ülkemizde, özellikle inşaat ve otomotiv, ziraat ve hayvancılık alanında büyük çapta ara eleman eksikliği olduğu bilinmektedir. Bu açığın kapatılması için öncelikle öğrencilerin büyük kısmını mesleki eğitime yönlendiren bir uygulamaya geçilmesi gerekmektedir. Lise ve üniversitelerimiz her öğrencinin kolaylıkla mezun olduğu yapı ve anlayıştan kurtarılmalıdır. Lise ve mesleki eğitimi yapılandırırken ilgili bürokratlar yanında iş dünyasının temsilcileri ve ilgili taraflar bir araya gelerek ilkokuldan üniversiteye eğitim bir bütün olarak ele alınmalıdır. Öğrenci kontenjanları, ülkenin ihtiyaçları göz önünde bulundurularak belirlenmelidir.

Yetenek ve liyakate dayanan eğitim, yetenekleri kendi içinde sınıflamayı gerektirir. Böyle olunca mevcut kaynakları bu yetenekleri geliştirmeye ve topluma sunmaya yönlendirebiliriz. Yani böylece tıpkı atalarımız Selçuklu ve Osmanlıların yaptığı gibi yetenek temelli eğitime geçilmiş olacaktır. Böylelikle Batıların yüzyıl önce dayattığı ve kendi çıkar çerçevelerini aşılamaktan başka bir işlevi olmayan bu zorunlu ve genel eğitimle insanımızın ve gayretimizin israf edilmesine son verebiliriz.

Yetenek temelli eğitime nereden ve nasıl başlayabiliriz? Öğrencilerin teorik derslerde vasat ya da vasat altı olan büyük kısmının en geç ortaokul sonrasında kontrollü olarak ticaret, sanat ve meslek hayatına ilk adımını attığı, geniş bir yelpazede yetenekleri ölçmeye ve değerlendirmeye dayalı bir sistem geliştirilebilirse eğitim fitri mecrasını bulacak; öğrenciler kendine, ailesine ve toplumuna fayda sağlayacaktır. Tıpkı Ahilik teşkilatında olduğu gibi gençler hem ahlakı hem de sanatı öğrenecek; erken yaşta hem ticaretin hem de hayatın içine girecektir. Orada usta-çırak yöntemiyle yetişecek; ailesine ve kendisine, cemiyete faydalı, sorumluluk sahibi fertler olarak yetişmelerinin önü açılacaktır.

Mesleki eğitimde en önemli konulardan birisi mesleki eğitimin itibarının yükseltilerek közendirilmesidir. Bu okullar başka bir liseye girmeyi becerememiş olanların mecburen gittiği okullar olmaktan çıkarılmalıdır. Örneğin meslek liseleri mühendis olmanın ilk basamağı olarak gösterilebilir. İçerikleri de bu bağlamda yenilenerek itibar kazandırılıp mühendis olmak isteyen öğrencilerimizin öncelikli tercih edeceği hale dönüştürülebilir. Bu okuldan mezun olan öğrencilerin mühendislik fakültelerinde daha imtiyazlı ya da başarılı konumda olabilmeleri sağlanırsa talep patlaması kendiliğinden oluşturulabilir. Bu sayede üstün özelliklere sahip kaliteli birer meslek erbabı olmak isteyen öğrenciler erken yaşlarda teknik becerilerini artırarak ve çalışma yaşantısında birlikte çalışacağı iş arkadaşlarını da tanıyarak mühendis olabileceklerdir. Mühendis olmak isteyip de akademik olarak başarılı olamayacak öğrencilerimiz de mesleki bir altyapıya sahip olarak mezun olacak, kendileri ve toplum için ara eleman ya da tekniker olarak katma değer üretmeye başlayacaktır. Ticaret, turizm ve otelcilik gibi uygulama ağırlıklı liselerle üniversitelerin ilgili bölümleri ile ilişkilendirilip daha sağlıklı meslek tercihleri yapılabilir.

Böylece maddi manevi desteklerle itibarı artırılan mesleki teknik okulların, toplumu ayağa kaldıracak yetkinlikte mühendis, esnaf ve sanatkârların yetiştirildiği mekânlar olduğu algısı yerleşecektir. Aynı zamanda bu okullardaki öğrenciler, meslek ve sanat öğrenmenin yanı sıra ahilik/meslek ahlakına ve terbiyesine sahip insanlar olarak da yetişecektir.

Yeni Müfredatın Açtığı İmkânlar

Milli Eğitim bürokrasisinde Batılı eğitim sistemlerini ve uzmanlarının görüşlerini esas kaynak (referans) almak yerine, eğitim sistemlerinin “bizce”sini hazırlamayı düşünen sınırlı da olsa bazı değişimler ve cesur adımlar var. Bu adımların, sistemin diğer sorunlarına da çözüm olacağı, sıranın asıl sorunlara da geleceğini düşünüyoruz. Temennimiz Yeni Müfredat ve Maarif Modeli ile başlatılan yerli ve milli müfredat çalışmalarının güçlenerek devam etmesi; bu çalışmalar sonucunda da felsefesi, temel mantığı ve kavramları ile bize ait bir eğitim modelinin vücuda gelmesidir.

Zihin yapımızı işgal eden yabancı kavramlardan kurtulup, kaybettiğimiz kavramları tek tek bulup yerine koymak zorundayız. Bu da ancak kendi müfredatımızı üretmekle mümkün olacaktır. Türkiye ancak bu şekilde kendi yönünü ve yörüngesini bulacak, kendi kavramları ile yoluna devam edecektir.

Eğitim bu toprağın ruhuna ve felsefesine uygun hale getirilmedikçe zorunlu eğitim ve tekelci yapılar hâkimiyetini sürdürecektir. Yukarıda da belirtildiği gibi, Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli, zorunlu eğitim ve tekel uygulamalarını kaldıracak yönde atılmış ciddi bir adım olarak değerlendirilmelidir. Aynı şekilde MESEM projesini de mesleki eğitim alanında atılmış önemli bir adım olarak kabul ediyoruz.

MESEM Projesinin Sunduğu İmkân ve Fırsatların Genişletilmesi

14 yaşını doldurmuş, 15 yaşından gün almış ortaokul mezunu olan her öğrenci MESEM'e kaydolabilir. Kayıt yaptırmadan önce, devletin koyduğu standartlara sahip olmak şartıyla, kendine uygun bir işletme bulup sözleşme yapmakta ve bu sözleşmenin bir nüshası okulda ve diğeri de işletmede bulunmaktadır.

MESEM'e kayıt olan öğrenci; devlet tarafından çırak sigortası girişi yapılarak iş kazası ve meslek hastalıklarına karşı sigorta güvencesi altına alınır. Burada işveren, belgesi olan bir usta öğretici bulundurmak zorundadır. MESEM'e kayıt olan öğrenci haftada 4 gün işyerinde usta çırak ilişkisi ile iş öğrenir. Haftada bir gün de MESEM tarafından okulda verilen teorik eğitime katılmak zorundadır. Teorik ders saati bir günde 10 saat olup bu dersler edebiyat, matematik, Din Kültürü ve Ahlak bilgisi, seçmeli ders, Tarih ve mesleki derslerden ibarettir.

Fiili olarak lise eğitimi kapsamındayken, disiplin cezası alarak örgün eğitimden uzaklaşan, üst üste 2 yıl sınıfta kalan, devamsızlık nedeniyle sınıf tekrarına mecbur olanların MESEM'e geliyor olması, öğrencilerin gönüllü ve idealist anlamda bir tercihten daha çok, zorunluluklardan dolayı MESEM'e mecbur kaldıkları izlenimini vermekte ve ayrıca bu yetersizlik nedeniyle sınıf ortamında teorik eğitimlerin yapılması zorlaşmaktadır. MESEM'lerin fiziki kapasite sorunu yaşamaları da teorik eğitimi zorlaştıran bir faktördür.

MESEM projesi geliştirilerek her şeyden önce aynı geçmişimizde olduğu gibi eğitim hayatın içine yayılabilir. Böylece eğitim; sadece okul duvarları arkasındaki sıralarda gerçekleşen teorik derslerden ibaret kalmayacak, hayatın diğer pek çok alanlarında gerçekleşen uygulamalar da içine dahil edilmiş olacaktır.

TYMM önündeki engelleri kaldırmak için hangi adımlar atılmalıdır?

Millî Eğitim Bakanlığı'nda, yaklaşık iki yıldır süren ve adı "Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli" (TYMM) olan geniş çaplı yenilik çalışmaları sürmektedir. Bu çerçevede, zorunlu eğitim kaldırılmadıkça, öğrenci çoğunluğunu mesleğe yönlendiren yenilikçi yöntemler hayata geçirilmedikçe, ortaya konan vizyon eğitimciler tarafından yeterince sahiplenilmedikçe müfredat dönüşümlerinin etkisi zayıf kalacaktır.

Herkesi mezun edip diploma sahibi yapmak üzerine kurulmuş bir sistemi öncelikle değiştirmeliyiz. Zorunlu eğitim süresi düşürülmeli, branşlaşma yani yönlendirme erkene çekilmeli, sınıf geçme yönetmeliği yeniden gözden geçirmeli ve bitirme sınavları gelmelidir. Ancak bu sistem uzmanlık adı altında bilginin atomize edilerek sanayiye robot yetiştirme üzerine kurulu bir model olmamalıdır. Bütüncül bir anlayışla bilgilerin hazmedildiği zihin ve duygu bütünlüğü de sağlanmalıdır. Özgün birer birey olmakla topluma uyum sağlamak arasındaki denge gözetilmelidir. Kadim değerlerimize ve kimliğimizi oluşturan kültürümüze aidiyet sağlarken evrensel olabilmeyi de hedefleyen bütüncül bir anlayışa dayanmalıdır.

Okullarda öğretmen ve öğrencilerdeki umumi şevksizliği ve heyecansızlığı ortadan kaldırmanın yolu "Kendi tecrübe ettiklerinizden yola çıkmak" tır. Dünyanın en iyi eğitim modeli de olsa başka

toplum yapısına göre kurgulanmış, başkalarının sorunlarına çözüm olmuş tedavilerin bizim sorunlarımıza da aynı şekilde çözüm olacağını düşünmek saflık değilse kötü niyetli bir yaklaşımdır.

SONUÇLARIN DEĞERLENDİRİLMESİ VE ÖNERİLER

Yukarıda da ifade edildiği gibi, tekeli ve katı müfredat yapısı içinde uygulanan zorunlu eğitim, öğrencilerin farklı öğrenme hızlarını ve üslup, biçim ve tarzlarını göz ardı ederek, onları aynı kalıba sokmaya çalışmaktadır. Bu durum, öğrencilerin doğru yönlendirilerek içtenlik sağlanmasını (motivasyonunu) düşürerek öğrenme süreçlerini olumsuz etkilemektedir. Zorunlu eğitim okullarda disiplin eksikliği getirmiş ve öğretmenleri ve okul yöneticilerini hatta velileri zor durumda bırakmıştır. Aileler, çocuklarının gelişim süreçlerinde daha fazla söz sahibi olmak isterken, tek ve ortak müfredat içinde sunulan zorunlu eğitim bu hakkı ellerinden almaktadır.

Milli Eğitim sistemi sadece okul duvarları arkasındaki sıralarda gerçekleşen teorik eğitimi değil, hayatın diğer alanlarında gerçekleşen uygulamaları da içine alan bir yapıya dönüştürülmelidir.

Halihazırda MEB müfredatı en küçük ayrıntısına kadar belirliyor. Hangi gün, hangi konuların işleneceği okullara gönderiliyor. Ancak öğretmenler, belirlenen müfredatı takip etmek zorunda kaldıklarından, kendi öğretim yöntemlerini ve materyallerini geliştirme fırsatı bulamıyorlar. Her öğrencinin ayrı bir dünya olduğu ve eğitim noktasındaki kabiliyetlerinin farklı olduğu gerçeği göz ardı edilmemelidir. Kimi yavaş anlar, kimi hızlı; kimi oyunla anlar, kimi uygulamayla; kimi arkadaş grubuyla kimi de masasında kendi başına teorik çalışmak ister. Öğrenciden öğrenciye değiştiği gibi, bir sınıftan bir diğerine de farklılıklar ortaya çıkar. Kimi öğretmen bazı konuları bazı sınıflarda farklı anlatmak ya da konuların yerlerini değiştirmek isteyebilir. Öz güven veren bir ortam sağlanırsa öğretmen öğrenciye de kendisine de daha faydalı olacaktır. Her öğretmen en iyi bildiği konuyu, en iyi şekilde anlatır. Bunu hayata geçirmek için sistemi fazla değiştirmeye bile gerek kalmayacaktır. Öğretmene denetimli olarak güvenmek yeterli olacaktır.

Milyonlarca öğrenci için aynı müfredat uygulanması en büyük sorunu teşkil etmektedir. Çünkü müfredat belirlenirken öğrencilerin aynı koşullarda, aynı zekâda ve yapıda olmadığı göz ardı edilmektedir. İhtiyaçlar, alışkanlıklar ve ekonomik düzey aynı olmadığı halde; bina, öğretmenler, anlayış ve müfredat aynı kalmaktadır. Farklı beklentileri ve becerileri olan milyonlarca öğrenciye aynı anlayışı sunmak eğitimi çıkmaza sürüklemektedir. Her öğrenci vasat bir seviyede birbirine benzetilmektedir. Böylece medeniyetimizi ve kültürümüzü kabiliyetli oldukları alanda yukarı taşıma yetenek, verimlilik ve potansiyeline sahip olan çocuklar, o alanda değil başka alanlarda üstün meziyetleri olduğundan dolayı yavaş kalmaya mahkum olanlara kurban edilmektedir. Böylece hayatın her alanında üretken, yenilikçi ve buluşçu öğrencilerin hızları kesilerek, yavaşlatılmaktadır. Zorunlu lise eğitimi algı noktasında zorunlu bir üniversite eğitimi doğurduğu için üniversite öğrencisi olmak işsizliğin yeni adı olmuştur. Üniversite çağına gelen bir çocuğun artık sanayinin en büyük ihtiyacı olan iş alışkanlıklarına sahip nitelikli eleman olma ihtimali kalmamıştır.

4 + 4 + 4 olarak tarif edilen eğitim sisteminin öncelikle üçüncü 4 yıllık kısmı zorunlu olmaktan bir an önce çıkartılmalı ve okumak isteyenler için üç yıla düşürülmelidir. Ortaokuldan sonra öğrenciler rehberlik dosyalarında oluşturulan bilgiler ışığında ya Anadolu Lisesi'ne ya meslek lisesine ya da bir mesleğe çirak öğrenci olarak yönlendirilmelidir. Bu konuda yeterli donanımına sahip rehberlik faaliyetleri interaktif bir şekilde yürütülmeli, veliler öğrencilerin üstün olduğu yeteneklere göre en doğru kararı verebilmelidir. Zorunlu eğitimin süresinin esnetilmesi hatta ilkökul dışı diğer kademelerde zorunluluğun kaldırılması için gereken adımlar atılmalıdır.

Mesleki alandaki tecrübe için şart olan çıraklık 15 yaşından önce başlamış olmalıdır. Mesleğe yönlendirilen çocukların emeklilik sigortasını devlet karşılamalıdır. Meslek icra edilen mekanlara ve kasaba-köy gibi kırsal çalışma alanlarına yönlendirme yapılmalıdır. Küçük yaşta mesleğe yönlendirilen çocuklar meslek sahibi olurken öz saygıları da gelişecektir. Vaktini faydalı uğraşlarla dolduran bir gencin ahlaki olarak da niteliği yükselecek bozulma ve yozlaşmaya karşı daha dirençli olacaktır. Çünkü öğrenciye fayda sağlamayan eğitim ortamları ve bu boşluktan kaynaklanan yanlış

sosyalleşme meyilleri, ahlaki yozlaşmayı tetikleyebilmektedir.

Ortaokul sonrasında, ailevi şartları, farklı kariyer hesapları ya da başka sebeplerle örgün eğitime devam etmek istemeyenlerin açık öğretime-akşam liselerine geçişini sınırlandırmak hatta imkânsız hale getirmek eğitimin ruhuyla çelişmekte, insana saygı ilkesiyle tezat teşkil etmektedir. Liseyi okumak istemeyenlerin zorla okula devam ettirilmesi; hem öğretmenin sınıfta ders işlemesini zorlaştırmakta hem yöneticilerin disiplin olaylarıyla vakit kaybetmesine ve devamsız öğrenci takibi yapmak zorunda kalmasına, gereksiz zaman-enerji-moral kaybına sebep olmaktadır.

Ev okulu ailelerin çocuklarının eğitimini üstlenebilecekleri bir seçenektir. Ev okulu, çocuğun ilgi alanlarına ve öğrenme hızına göre özelleştirilmiş bir eğitim programı sunma imkânı sağlamakta; devletin yükünü azaltmaktadır. Hâlbuki müfredat tekeli ve zorunlu eğitim sistemi, esneklik sunmadığından ev okulu imkânı ortadan kalkmaktadır.

İlk iş olarak, geniş katılımlı istişarelerle lise mezununda olması gereken bilgi ve beceriler ortaya konulmalıdır. Yani lise eğitimi amaçsızlıktan kurtarılmalıdır. Lise ve mesleki eğitimi yapılandırırken, bürokratlar yanında iş dünyasının da temsilcileri gelmelidir. İlkokuldan üniversiteye eğitim bir bütün olarak ele alınmalıdır. Üniversitelerde bölümlerin kontenjanları, ülkenin ihtiyaçlarına göre belirlenmelidir.

Liseye geçiş sınavını ortadan kaldırmak için zorunlu eğitimi ortadan kaldırmak gerekiyor. Bir başka ifadeyle bizim yetenek temelli eğitime geçerek ortaokulda başlayan yönlendirmelerle öğrencileri mesleğin içine çekmemiz gerekmektedir. Mevcut öğrencilerin yarısından fazlasını (en az % 60-70 oranında) mesleki okullara ve meslek icra edilen mekanlara yönlendirmemiz gerekir. Geriye kalan öğrenciler yapılacak sınavla liselere yerleştirilmelidir. Lise düzeyi elbette ciddiye alınmalı özellikle de ölçme-değerlendirme uygulamaları ciddiyetle oluşturulmalı, takip edilmelidir. Ardından öğrenci liseden öğrendiklerinin ölçülüp değerlendirildiği bir lise bitirme sınavına girmelidir. Bu sınavdan üniversitede girmek isteyeceği bölüme uygun olan 5-6 dersin ağırlıklı puanlarının etkisiyle üniversitelerin bölümlerine yerleştirilmelidir. Lise bitirme sınavlarının tekrar ihyasını teklif ediyoruz.

Lise bitirme sınavlarının notları diploma notu olarak her sahada etkili olursa okullar da büyük ölçüde kendi düzleminde doğru bir eğitimin içine çekilmiş olacaktır. Bitirme sınavlarının yazılı ve mülakatlarının soruları şimdi olduğu gibi yine “merkezi” olarak hazırlanabilir. Merkezi sınavlarda ilgili kurumlarımızın kazanımları ve yüksek tecrübesi malum. ÖSYM gibi kurumlar bu tür sınavların yönetiminde yine rol alabilirler.

Lise bitirme sınavları ucu açık sınavlar ve kör değerlendirme ile yapılmalıdır. Ne öğreteceğimizi ne kadar iyi belirlersek belirleyelim, ölçme değerlendirme denilen sınav sistemi ve öğretme yöntemi doğru belirlenmemişse hedefe varamayız. Sınav yapı ve düzeni muhtevadan ayrılmayan cilt ve beden gibidir.

Üniversiteler ve kontenjanları nüfusa ve istihdam imkanlarına göre planlanmalı, kontenjanlar belirlenirken popülist yaklaşımlardan uzak durulmalıdır.

Mevcut yapı merkezi bir yetkili kurum tarafından belirlenen, katı ve tek tip müfredat üzerine kuruludur. Bu durum hem ailelerin hem de öğretmenlerin eğitime olan katkılarını sınırlandırarak, öğrencilerin farklı yetenek ve ilgi alanlarını göz ardı etmektedir. Özellikle okul öncesi, ilkokul ve ortaokul dönemlerinde, çocuğun gelişim sürecinin en kritik evrelerinde, esnek ve bireyselleştirilmiş eğitim modellerine ihtiyaç duyulmaktadır.

Kaynaklar

Problem Alanı Zorunlu Eğitim Çalıştayı (2024). *Bir Problem Alanı Zorunlu Eğitim* [Video]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=uuKmvW4gJxQ>, <https://www.youtube.com/watch?v=Cujy6rLGEM4&t=25s>

OECD (2012), Education at a Glance 2012: OECD Indicators, OECD Publishing.

European Commission (2012). Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. Rethinking Education: Investing in skills for better socio-economic outcomes. <http://ec.europa.eu/education/news/rethinking/com669_en.pdf>. [10 Ocak 2014].

OECD (2011). Review on Evaluation and Assessment Frameworks for Improving School Outcomes Country Reviews and Country Background Reports. <<http://www.oecd.org/edu/evaluationpolicy>>. [2 Ocak 2014]. OECD (2010), Career guidance, in Learning for Jobs, OECD Publishing.

Serhatlıoğlu, S. (2020). Geleceğin okulları nasıl olacak, Akademik Akıl Platformu, <https://www.akademikakil.com/gelecegin-okullari-nasil-olacak/selamiserhatlioglu/> internet adresinden 24.01.2024 tarihinde indirilmiştir.

Alpay, A. & Özdemir, M. (2021). Güncel Eğilimlerden hareketle gelecek eğitim politikalarına yönelik çıkarımlar. *İnsan & İnsan*, 8(27), 27-49. <https://doi.org/10.29224/insanveinsan.816609>

U.S. Department of Education, Office of Educational Technology. (2023). *Artificial intelligence and the future of teaching and learning: Insights and recommendations*. U.S. Department of Education.

Resmi Gazete (2012). 6287 Sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun. Resmi Gazete, 30 Mart 2012, Sayı: 28261.

MEB (2020). Türkiye Eğitim Sisteminin Yeni Sloganı “Eğitimde Fırsat Adaleti”, <https://www.meb.gov.tr/turkiye-egitim-sisteminin-yeni-slogani-egitimde-firsat-adaleti/haber/20281/tr> Web adresinden 24.01.2025 tarihinde alınmıştır.

YÖK, (2018). Güncellenen Öğretmenlik Lisans Programları, Milli Eğitim Bakanı İsmet Yılmaz'ın Da Katılımıyla YÖK'te Tanıtıldı. <https://www.yok.gov.tr/Sayfalar/Haberler/ogretmen-yetistirme-lisans-programlari.aspx> Web adresinden 24.01.2025 tarihinde indirildi.

MEB, (2024). Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli, <https://tymm.meb.gov.tr/> Web adresinden 24.01.2025 tarihinde indirildi.

Taşdemir, M. (2009). Avrupa Birliğine Katılma Sürecinde Türk Eğitim Sisteminde Zorunlu Eğitimin Değerlendirilmesi, Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 10(2), 101-110.

Grady, M. & Gosmire, D. (1995). Compulsory Education: Challenges and Opportunities. *Faculty Publications in Educational Administration*. 7. <http://digitalcommons.unl.edu/cehsedadfacpub/7>

Xu, H. (2005). The Present Situation, Problems, Countermeasures of Compulsory Education in the Rural Area of Western Region in China, *US-China Education Review*, 2(3).

Aydın, S., Sapancı, S., Bingöl, A. S., Ayhan, A. & Elhakan, A. (2023). “Fransa, İngiltere, ABD ve Türkiye'nin Temel Eğitim Sistemleri”, *Journal of Social, Humanities and Administrative Sciences*, 9(65):3023-3039. DOI:<http://dx.doi.org/10.29228/JOSH>

Aybek, B. & Aslan, S. (2015). Ortaokul Öğretmenlerinin 4+4+4 Kesintili Zorunlu Eğitim Sistemine Yönelik Yaşadıkları Sorunlar (Elazığ İli Örneği), *İlköğretim Online*, 14(2), 770-786, 2015. [Online]: <http://ilkogretim-online.org.tr> <http://dx.doi.org/10.17051/io.2015.63454>